

KÉTSZÁZ ESZTENDEJE...

1735—1935.

MOST VAN kétszáz esztendeje, hogy hazájától messze, a Márvány-tenger szélében utoljára hajtotta le gondoktól őszeit.

Negyedelemlista koromban hallottam először a nevét. Egyik kis-pajtásom különös bánatú költeményt kapott ki vizsgái versnek a tanító úrtól s mialatt a verset tanulta fennhangon, elszontyolodva figyeltem oda a templomdombon:

*... Ha csak itt nem lebeg sírjában nyugovó
Rákóczinak lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában ...*

Nem értettük, sehogysem értettük, micsoda bánat mehetett végbe a távoli tenger partján s ez okból a tanító úrhoz fordultunk felvilágosításért. S negyedórán belül az iskolateremben megtudtunk mindent Sikolya Antal tanító úrtól, aki is belefogván az előadásba, elszavalta előttünk a méla költeményt, mialatt könnyek folytak le az arcán:

*Peregnek a fákról az őszi levelek,
Kit erre, kit arra kergetnek a szelek ...*

Mert minálunk, a nyomorgó és megölhetetlen Zemplénben, ma is úgy él szegény Rákóczi, mintha tegnapelőtt történt volna csak, hogy Lengyelországnak fordította lova fejét. Falunktól délre alig öt kilométerre látszik Borsi, ahol először pillantott bele a világba Zrínyi Ilona egyetlen, szép kislánya. Állnak még a mohos Rákóczi-kastélyok suhogó fenyveseikkel és ha törött patkót fordít ki a szántóvető ekéje, megáll pillanatra a gazda s elnézegetvén azt a félpatkót, felsóhajt borúsan:

— Biztosan a szegény Rákóczi lova vesztette el, mikor a német elől menekült lelkendezve ...

Hogyne lett volna szegény a boldogtalan Rákóczi?

Apai ágon II. Rákóczi Györgytől, anyai ágon a nagy Zrínyi Miklóstól számítva csupa titokzatos halál, börtön, vérpad, csupa gyász

volt valamennyi elődének sorsa. És ő mégis megindult a lengyel végek felől, félig-holt hazája és nemezte szabadítására. És amikor 1703 júniusában megállt volna a beregi határon, ahol Esze Tamás várta néhány rongyokba takart szegénylegénnyel, könnyek folytak le az arcán. Mondják : kék szemében annyi volt a bánat, hogy e gyógyíthatatlan bánat előtt még az indulatoktól fűtött Bercsényi főgenerális is zokogásra fakadt egy alkalommal.

Hogy ne lett volna szegény a bodogtalan Rákóczi?

Miután harci zászlai nyolc kerek esztendeig csattogtak Huszttól Bécs aljáig, el kellett mennie innét, hogy soha többé ne lássa meg Magyarországot... Itthagya hihetetlen birtokait, kastélyait és várait; felesége bécsi fogságban maradt vissza, kivel nem is találkozott többé azontúl, két növekvő fiát németnek nevelték el; három-négy esztendővel reá árulónak mondták ki a rendek... Így bolyongott a szegény Rákóczi huszonnégy esztendőt idegen földeken s lelkének egyensúlyát csupán rendületlen Istenhite tudta megtartani akkor. Csaknem haláláig hitte, hogy hamarosan benyomulhat Erdélybe a libertás-zászlók alatt, töröksípok jajgatása közben, felszabadító hadainak élén... Nem érhetette meg! Kétszáz esztendővel ezelőtt, Nagypéntekre virradó napon, mikor a mi Urunk Jézus meghalt a kereszten, ő is kiment e földi világból. Elárulva, kijátszva és elfeledve húnnya le a szemét, mikor is a legirtózatosabb sírás-rívás tört ki a Rodostóban visszamaradt bujdosók között.

Idehaza, Magyarországon, az új világ alatt, alig tudta meg valaki, hogy a kurucfejedelem nincsen többé. Csend volt akkor a Duna-Tisza táján, siketítő csend.

Rákóczi nyomait kutatgatván, az 1933-ik esztendő egy szelíd októberi napján magam is megfordultam a száműzöttek telepén, Rodostóban. Álltam sokáig a Magyarok Utcájában, elmondhatatlan érzések között. Mert a Magyarok Utcájának macskafejű kövei ugyanazok még, amelyeket Rákóczi s annyit reménykedett és annyit csalódott utolsó kurucai koptattak valamikor. A tengernek futó utcában áll még Rákóczi ebédlőpalotája, amelyet három esztendővel ezelőtt az akkor magyar kormányelnök hozatott rendbe és áll még ugyanúgy, mint kétszáz esztendővel előbb, a fejedelmi kápolna, amelyet két szakállas olasz barát őriz kegyelettel. Különben mély csend leselkedett a Magyarok Utcájában.

Csak a tenger zsongott.

Komáromi János.